

Yeni Çeltek Direniş:

Madenden Bölgeye Yayılan İşçi Özyönetimi

Güneş GÜMÜŞ'
ORCID: 0000-0003-3787-5284

DOI: 10.54752/ct.1241252

Öz: Türkiye işçi sınıfının mücadele tarihine adını yazdırmış direnişler, grevler, işgaller vardır: Kavel, 15-16 Haziran, Tarih gibi... Bu direnişler, adeta hiç unutulmamacasına emek tarihinde yerlerini almışlar ve gelecek nesillere aktarılmaya değer deneyimler olmuşlardır. Ancak kimi zaman bazı etkileyici deneyimlerin haksızca tarihin tozlu sayfaları arasında kaldığı da olur. Yeni Çeltek direniş böyle bir örnektir. Yeni Çeltek direniş, toplumsal mücadelenin ve dolayısıyla işçi hareketinin büyük bir yükseliş içinde olduğu 1970'li yıllarda Amasya'nın Suluova-Merzifon bölgesinde gerçekleşen yerel bir direniş olsa da Türkiye işçi sınıfı mücadelesi açısından öğretici deneyimleri taşımaktadır. Yeni Çeltek direniş, sendikal örgütlenme biçimiyle, üretenlerin yöneten olması deneyimiyle, bölge emekçileriyle birlikte kurulan ortak mücadele komiteleri ve böylece bölgede hayatın organize edilmesinde gösterilen etkinlikle emek tarihinin sayfalarında parlak işçi mücadelesi örneklerinden biri olarak yerini almayı hak etmektedir. Bu makale de Yeni Çeltek direnişinin emek tarihinde hak ettiği yeri alması ve Yeni Çeltek deneyimi üzerinden işçi özyönetiminin sınıf mücadelesi açısından anlamının tartışılması bağlamında katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: İşçi Özyönetimi, Sendika, Direniş, Konsey, İşçi Sınıfı.

¹ gunes.gumuss@gmail.com

GÜMÜŞ, G. (2023), "Yeni Çeltek Direniş: Madenden Bölgeye Yayılan İşçi Özyönetimi", *Çalışma ve Toplum*, C.1, S.76. s.455-486

Makale Geliş Tarihi: 01.07.2022-Makale Kabul Tarihi: 28.12.2022

Yeni Çeltek Struggle: Worker Self-Management Spreading from the Mine to the Region

There are resistances, strikes and occupations that have written their names in the history of the struggle of the working class in Turkey: Kavel, June 15-16 Uprising, Tariş... These resistances have taken their place in the history of labor as if they will never be forgotten and have experiences worth passing on to future generations. However, sometimes some impressive experiences are unfairly left in the dusty pages of history. Yeni Çeltek resistance is such an example. Although the Yeni Çeltek resistance was a local resistance that took place in the Suluova-Merzifon region of Amasya in the 1970s, when the social struggle and thus the workers' movement was on the rise, it has instructive experiences in terms of the Turkish working class struggle. The resistance of Yeni Çeltek deserves to take its place in the pages of labor history as one of the bright examples of workers' struggle with its union organization, its experience of workers' self-management, the joint struggle committees established with the workers of the region and thus the effectiveness shown in the organization of life in the region. This article aims to contribute to the Yeni Çeltek resistance taking the place it deserves in the history of labor and the discussion of the meaning of worker self-management in terms of class struggle through the experience of Yeni Çeltek.

Key Words: Worker Self-Management, Trade Union, Struggle, Council, Working Class.

Giriş

Türkiye işçi sınıfının mücadele tarihine adını yazdırmış direnişler, grevler, işgaller vardır: Kavel, 15-16 Haziran, Tariş gibi... Bu direnişler, adeta hiç unutulmamacasına emek tarihinde yerlerini almışlar ve gelecek nesillere aktarılmaya değer deneyimler olmuşlardır. Ancak kimi zaman bazı etkileyici deneyimlerin haksızca tarihin tozlu sayfaları arasında kaldığı da olur. Yeni Çeltek direniş böyle bir örnektir. Yeni Çeltek direniş, toplumsal mücadelenin ve dolayısıyla işçi hareketinin büyük bir yükseliş içinde olduğu 1970'li yıllarda Amasya'nın Suluova-Merzifon bölgesinde gerçekleşen yerel bir direniş olsa da Türkiye işçi sınıfı mücadelesi açısından öğretici deneyimleri taşımaktadır. Bu direniş, işyeri bazlı bir eylemin ötesine geçmiş; içinde yer aldığı bölgede diğer emekçileri de örgütleyerek bir bölgesel mücadele ve ortak örgütlenme örneği yaratmıştır. Yeni Çeltek direniş, örgütleyicisi Yeraltı Maden-İş temelinde işçilerin doğrudan karar mekanizmalarında yer aldığı bir sendikal örgütlenme biçiminin ifadesi olmuştur. İşçilerin kendi öz örgütlenmeleriyle

denetlendiğinde iş kazalarının madencilik sektörünün ayrılmaz bir parçası olmadığını ortaya koyan Yeni Çeltek direniş, işçilerin işyerlerini en iyi şekilde yönetebileceğini de 1980'de fabrikanın kapatılması kararına karşın işyerinin işletilmeye devam edilmesiyle göstermiştir.

Yeni Çeltek direniş, sendikal örgütlenme biçimiyle, üretkenlerin yöneten olması deneyimiyle, bölge emekçileriyle birlikte kurulan ortak mücadele komiteleri ve böylece bölgede hayatın organize edilmesinde gösterilen etkinlikle emek tarihinin sayfalarında parlak işçi mücadelesi örneklerinden biri olarak yerini almayı hak etmektedir. Bu makale de Yeni Çeltek direnişinin emek tarihinde hak ettiği yeri alması ve Yeni Çeltek deneyimi üzerinden işçi özyönetiminin sınıf mücadelesi açısından anlamının tartışılması bağlamında katkı sunmayı hedeflemektedir.

Yeni Çeltek Maden İşletmesinin Kısa Tarihçesi

Yeni Çeltek direnişine evsahipliği yapan Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik işletmesi, 1954 yılında faaliyete başlayan Amasya Şeker Fabrikasına doğrudan bağlantılı olarak 1955 yılında yeraltı linyit kömürü üretimi için kurulmuştur². Şeker fabrikasında şeker pancarının şekere dönüştürülmesi için yüksek oranda ısıya ihtiyaç duyulmakta ve bu ihtiyacı en ucuz şekilde karşılamak için Yeni Çeltek işletmesi faaliyete geçirilmektedir. Bölgenin ekonomisi açısından oldukça önemli bu iki kuruluş arasındaki ilişki biçimi bölge halkının zararına olacak şekilde organize edilmektedir:

Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik A.Ş., Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin (T.Ş.F.) alt kuruluşu olup fabrikanın şeker kazanlarını kaynatmak için gerekli enerjiyi sağlama amacıyla kurulmuştur. Doğrudan ve dolaylı hisselerle yönetimi T.Ş.F.'nin elinde olan şirket ürettiği kömürü maliyetinin çok altında değerlerle Şeker Fabrikalarına devreder. Örneğin halkın tonu 1000 liraya aldığı kömürü Şeker Fabrikası 435 veya 595 liraya almaktadır. Kömürün enerjiyi fazlasıyla sağlayan zengin kısmı yeraltından çıkarılır; diğeri yeraltında bırakılır. Yani şekerin kazanları en ucuza kaynasın diye yeraltı servetinin kaymağı alınır. İki küçük ortak olan Belediyelerin bile kömürü halkın aldığı fiyata almak zorunluluğu vardır. Yine pancar üretici köylüler, kooperatifleri kanalıyla bu şirkete ortaktır. Ne var ki, Kooperatifi elinde bulunduran Şeker Fabrikası Köylülerin yakacak sorununu bile çözmelerini engellemektedir (Yeraltı Maden İş Sendikası Bülteni, 978/46).

---

²Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik A.Ş., 2018 yılı itibariyle ünvanını Yeni Anadolu Madencilik ve Teknolojileri A.Ş. olarak değiştirmiştir ("Faaliyet Alanları").

Yeni Çeltek işçilerinin Yeraltı Maden-İş'te örgütlenmesiyle bu işleyişe doğrudan müdahale edilerek ilk mücadele başlığı bu konu olacaktır:

En büyük karın şeker kazanlarına aktığı bu işletmede çalışan an maden işçilerinin tüm ekonomik talepleri zarar gerekçesiyle geri itilmeye çalışılmaktadır. Türkiye Madencilik sektörünün özel kesimde tek başına en fazla kömürü üreten Yeni Çeltek maden işçileri kendi saptadıkları haklarını almakta kararlıdır ve bu kararlılık bugün GREV silahını omuzlamakla başlamıştır (Yeraltı Maden İş, Sendikası Bülteni, 978/46).

1970-80 Döneminde Türkiye'nin Sosyal, Ekonomik ve Politik Dinamikleri

Türkiye işçi sınıfı mücadelesi açısından 1960'lar ve özellikle 1970'ler altın yıllar olarak kabul edilebilir. İşçi mücadelelerinin gelişmesi için sosyal, ekonomik ve politik koşulların uygun hale gelmesinde 27 Mayıs darbesi sonrasında hazırlanan 1961 Anayasasının³ göz ardı edilemeyecek bir yeri vardır:

Siyasi sonuçları itibariyle 27 Mayıs darbesi, 1961 anayasasıdır. Elbette bu, “aşağıdan” baskı ile yapılmış bir anayasa değildir. Muhtemelen “aşağıdakiler”in çıkarları açısından kusursuz bir anayasa da değildir... 1960'ların atmosferinde bu anayasa, egemen güçlerin elinde basit bir araç olarak kalmamış, tersine, onu kaleme alanların niyet ve tahminlerinden bağımsız olarak, sadece dört yılda bir seçimlerde oy vermenin siyasetini değil, sendikayla, dernekle, aktif parti üyeliğiyle, sokak gösterisiyle, bildiriyle, yayınlı siyaset yapmanın olanaklarını büyük ölçüde genişletmiştir... Tam da bu nedenlerle 1961 Anayasası'nın değiştirilmesi, yaklaşık yirmi yıl boyunca egemenler için stratejik bir siyasal hedef olmuştur (Aydınoğlu, 2007: 52).

1961 anayasasının işçi mücadeleleri açısından yarattığı olumlu atmosfer 1963 yılında Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile ilk defa grev hakkının yasal hale getirilmesiyle pekişmiş; 1960'ların son çeyreğine işçi eylemliliklerinde

³ Koçak ve Çelik (2016: 649), Saraçhane mitingini ele aldıkları yazılarında sendikalar hareketi 1961 Anayasası ile başlatılan anlayışa karşı çıkarak, emek hareketinin 1950'lerde biriken enerjisiyle Saraçhane mitinginin ortaya çıktığını (a.g.e.: 647), bu mitingin de sonraki yıllarda gelişecek işçi sınıfının tarihsel direniş ve eylemlerine doğru bir sıçrama noktası (a.g.e.: 649) olduğunu tartışmaktadır. 1961 Anayasası işçi mücadelelerini tetiklememiş; ülkede emekçi nüfusun ve sorunlarının arttığı bir dönemde muhalefet yapma kanallarını açarak toplumsal muhalefetin gelişmesinin imkanlarını genişletmiştir.

ciddi artış yaşanmıştır. 1963-71 arasında gerçekleşen toplam 610 greve (sadece yasal grevler dikkate alınmıştır) 190 bin 835 işçi katılmış ve 2.165.522 iş günü grevde geçmiştir (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988: 2014).

Paşabahçe Şişe ve Cam fabrikasındaki grevin sürdürülmesi yönünde aldıkları tavır nedeniyle 1966 yılında Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş ve Gıda-İş sendikalarının 1967'de DİSK'i kurması; 1960'lı yıllarda işçi sınıfı adına en önemli gelişmelerinden biri olmuştur (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996: 307). Türk-İş'in uzlaşmacı sendikal geleneği karşısında mücadeleci bir sendikal anlayış temelinde kurulan DİSK, özellikle 1970'li yıllardaki işçi eylemleri açısından oldukça belirleyici olacaktır. DİSK'in (ve DİSK'ten etkilenen diğer emekçilerin) ve işçi hareketinin yükselişinin en etkileyici işareti 1970'lerin hemen başında, Türkiye tarihine bir işçi kalkışması olarak geçecek kadar etkili ve sarsıcı olan 15-16 Haziran Direnişi'nde görmek mümkündür. Bu yükseliş süreci, 12 Mart 1971 darbesiyle kısa bir kesinti yaşasa da darbenin toplumsal mücadeleler ve işçi sınıfı hareketi üzerindeki etkisi bir sürede ortadan kalkacaktır.

1970'li yılların devamında sosyalist hareketlerin ve işçi hareketinin belirleyiciliği çok fazla artacak, işçi mücadeleleri ülke çapına yayılacaktır:

1973-80, Türkiye işçi sınıfının mücadele tarihi açısından en yoğun dönem oldu. İşçi sınıfının maddi konumu böyle bir gelişime uygun düşüyordu. İşçilerin toplam nüfus içindeki payı, imalat sanayiinde çalışanların sayısı ve imalat sanayiinde işyeri başına ortalama işçi sayısı artmıştı. Öte yandan köyle olan bağlantı giderek azalıyor... işçilerin genel eğitim düzeyi yükseliyordu. Tüm bu faktörler işçilerin sınıf mücadelesini olumlu yönde etkileyecekti (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988: 2282).

1974-80 döneminde, sınıflar mücadelesi hem keskin hem de yaygın biçimlerde seyretti. Bu yıllar arasında Türkiye, milyonları kapsayan büyük, yığılmalı ve militan emekçi eylemlerine sahne oldu. İşçi-emekçi hareketindeki bu yükseliş, hem sendikal hem de siyasal alanda örgütsel anlatımlarını buldu. Bu yıllar içinde Türkiye sendikacılık hareketi sıçramalı bir gelişme gösterdi... Sol hareket en çok tarihin bu döneminde işçi-emekçi sınıflarla bağlandı (Yurtsever, 2008: 183).

1970'lerin ilerleyen yıllarının Türkiye'si siyasetin, ekonominin, toplumsal yaşamın tam bir kriz içinde olduğu zamanlardır. Dünya çapında etkili olan ve "petrol krizi" olarak adlandırılan kapitalizmin yapısal krizi Türkiye ekonomisini de vurmuş, bunun yanı sıra ithal ikameci birikim modelinin tıkanmaya başlamasıyla ekonomi çökme noktasına gelmiş; siyasal alanda derin bir yönetememe krizi kendisini uzunca bir dönem boyunca göstermiştir. Toplumsal yaşamda ise keskinleşen sınıf mücadelesi ve güçlenen sosyalist hareket devlet otoritesini sarsar

bir nitelik kazanmıştır. Türkiye'nin içine girdiği kriz işçi hareketini tetiklemekte ve sınıf mücadelesini keskinleştirmektedir. Bu temelde 1970'li yıllarda DİSK hızlı bir büyüme süreci içine girmiş, işçilerin mücadelelerine TÖB-DER örneğinde olduğu gibi kamu emekçilerinin örgütlenme ve eylemlilikleri eklenmiş; kısacası Türkiye çapında toplumsal mücadele büyük bir ivme kazanmıştır. Toplumsal mücadeledeki bu sıçrama, sosyalist hareketin kiteselleşmesine de yol vermiştir:

1974 sonrası dönem, sol ve sosyalist hareket için gerçek bir yükselişi ifade eder. Kitle hareketlerine, sol örgütlerin militan-sempatizan kadrolarına ya da sol yayınların okuyucu sayısına ilişkin tüm göstergeler, bu güçlü yükselişin kanıtlarını oluşturur. Ne var ki 1977 yılı, bu konuda bir dönüm noktası gibidir. Solun örgütlediği en büyük kitle gösterileri bu tarihe kadar yaşanmıştır. Yüzbinlerce kişinin katıldığı İstanbul'daki 1 Mayıs 1977 gösterisi, bu konuda adeta bir zirveyi ifade eder. Aynı yıl grev, grevci ve grevde geçen iş günü sayısı açısından da tüm 1970'li yılların zirvesidir (Aydınoğlu, 2007: 403).

Yeraltı Maden-İş Sendikasının Kurulması ve Yeni Çeltek'te Örgütlenmesi

Yeni Çeltek direnişi, 1970'li yılların bu koşulları altında 1976'den başlayarak 1980'e kadar süren bir işçi mücadelesi olarak gelişmiştir.

Yeni Çeltek örgütlenmesinin mimarı olan Çetin Uygur; İTÜ Maden Mühendisliği bölümünü bitirmesinin ardından Türkiye Kömür İşletmelerine bağlı Zonguldak Maden İşletmesi'nin Kozlu ocağında maden mühendisi olarak çalışmaya başlamıştır. Uygur'un; Ereğli Kömür İşletmeleri, Dodurga-Alpagut Linyit İşletmeleri ile Bigadiç Bor Tuzu işletmelerinde süregiden iş yaşamı sayesinde "Türkiye'nin birçok maden işletmesinde tanıdığı ocak şefi maden işçisi olduğundan, işçilerle rabatlılıkla diyalog" (Bekdemir, 2008: 20) kurabilmesi başkanı olduğu Yeraltı Maden-İş'in örgütlenme çalışmaları açısından ilerletici olacaktır.

Yeraltı Maden-İş'in ilk örgütlenmeleri 1976'da Cizre-Şırnak'taki asfalt işletmesi ile Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik işletmesi olmuş; özellikle Yeni Çeltek'teki örgütlenme çalışmaları Çetin Uygur'un yoğun çabaları (a.g.e.) sonucunda başarıya ulaşmıştır:

İşçilerin çoğunluğu sendikaya üye olmayı canı gönülden istiyordu istemesine de... Nasıl olacaktı bu? Çünkü işyerinde söz sahibi olabilmek için yetkili sendika olmak gerekiyordu. Bunun için de iki yol vardı: Birinci yol olarak, Çalışma Bakanlığı Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne (BÇM) başvurup, çalışanların yarısından bir fazlasının sendika üyesi olduğunu belgeleyip Çalışma Bakanlığından Yetki Belgesi alınacaktı. Ancak bu sayede işyerinde, işveren ile toplu iş

sözleşmesi (TİS) imzalanabilirdi. Böyle bir şey hemen mümkün değildi, çünkü işyerinde yetkili bir sendika vardı; bu da Türk-İş bünyesindeki Maden Federasyonu'na bağlı Yeni Çeltek Maden İşçileri Sendikası idi. Ve de yürürlükte bulunan TİS bir sene sonra sona erecekti. İkinci yol ise işçilerin zorlamasıyla sendika şube yöneticileri, kendileri tarafından da ikna edilerek, Olağanüstü Genel Kurul toplayacak ve Yeraltı Maden İş Sendikası'na “katılma” kararı alınacaktı. Zaten şube genel kurul delegelerinin hemen hemen tamamı “katılma” yanlısıydı. Şube Başkanı Mehmet Yılmaz, namı diğer “Satışoğlu” ve onun adamları olan şube yöneticileri ise bunu kesinlikle istemiyorlardı. Buna karşın, genel kurul gergin bir atmosferde toplandı. Genel Kurulda, Yeni Çeltek Maden İşçileri Sendikası'nın Yeraltı Maden İşçileri Sendikası'na (YMİŞ) katılma kararı alındı (a.g.e.).

Yeraltı Maden-İş, 1976'daki I. Genel Kurulu sırasında üye sayısını 980'e çıkarmış ve kısa zamanda örgütlülüğünü Erzurum/Aşkale, Malatya/Hekimhan, Kayseri/Tomarza, Tokat/Turhal'daki maden işletmelerine taşımıştır. Yeraltı Maden-İş, mücadelecî çizgisinin yardımıyla, 1980'e geldiğinde çok büyük üye sayılarına ulaşmasa da Türkiye çapına yayılmış bir örgütlülüğe sahip olmuştur:

1980'de Yeraltı Maden-İş'in aidat ödeyen 8.000, işyerinde toplu sözleşme imzalanmadığından aidat alınmayan 4.000 üyesi vardı. Bu tarihte sendikanın 10 şubesi ve 6 temsilciliği bulunmaktaydı. Şubeler Yeni Çeltek (Suluova-Amasya), Aşkale (Erzurum), Hekimhan (Malatya), Cizre-Şırnak, Büyük Çiğli (İzmir), Çayırhan (Ankara), Divriği (Sivas), Murgul (Artvin), Turhal (Tokat) ve Hopa (Artvin), temsilcilikler ise Marmara Adası (Balıkesir), Saray (Tekirdağ), Tomarza-Çinkur (Kayseri), Bigadiç (Balıkesir), Koyunağlı (Eskişehir) ve Hisarönü'deydi (Zonguldak)(Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 501).

Yeraltı Maden-İş, 1975'de gerçekleştirdiği Kurucular Kurulu toplantısında DİSK'e üye olma kararı almasına rağmen, bu konfederasyona üyelik başvurusu ancak 1978'de kabul edilmiştir. Bu gecikmede büyük oranda siyasal nedenler⁴ rol

⁴ Yeraltı Maden-İş Sendikası, “Devrimci Yol/Devrimci Gençlik'e bağlı maden mühendisleri ve işçileri tarafından kurulan bir sendikadır” (Bozkuurt, 2008: 95). Sendikanın çeşitli kademe yönetimlerinde bir dönem TKP'ye bağlı yöneticiler bulunsada bir süre sonra çeşitli nedenlerle bu yöneticiler sendikanın içinden tasfiye edilmiştir (Bütün, 2015: 27). Çetin Uygur da dahil olmak üzere Yeraltı Maden-İş yöneticileri Devrimci Yol davasında yargılanmıştır. Yeraltı Maden-İş sendikası ile Devrimci Yol örgütü arasındaki ilişki, o dönem

oynamaktadır. DİSK'e üye olma sürecindeki gecikmenin dışında “DİSK’in aldığı kararlara rağmen, Genel Temsilciler Meclisi toplantısında tespit edilmiş sloganlar dışında sloganlar kullandığı, böylece toplantının amacına ulaşmasını engelleyici davranışlarda bulunduğu, disipline uymayarak toplantılarda kargaşa yaratılmasına neden olduğundan” (TÜSTAV DİSK Arşivi, 1980: 3484/641 - 1374) alınan geçici ihraç kararında da aynı politik rekabet etkili olmuştur.

Yeni Çeltek Direniş

Yeni Çeltek direniş, Yeraltı Maden-İş'in 1976'da Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik işletmesinde örgütlenmesiyle başlayan ve 1980 askeri darbesiyle sonlanan bir işçi mücadelesini ifade etmektedir. Başlangıcından itibaren bu mücadele çetin geçmiş, işletme patronları Yeraltı Maden-İş'e ve Yeni Çeltek işçilerinin mücadelesine karşı olumsuz tavırlarını artırarak sürdürmüşlerdir.

Yeni Çeltek'te örgütlenen Yeraltı Maden-İş ilk toplu sözleşme sürecini işverenle uyuşmazlık nedeniyle 5 Mayıs 1976'da bitirerek 980 kişinin katıldığı, “madencilik işkolunda ilgili yasalar uyarınca yapılan ilk grev”e (DİSK Etkinlikler Dizini) imza atmıştır. Sendika, 27 Mayıs'ta işverenle tüm taleplerin kabul edilmesi üzerine anlaşarak grevden başarıyla çıkmıştır. Yeraltı Maden-İş'in güçlenmesi, işyeri üzerindeki kontrolünü iyice kaybedeceğini gören eski şube başkanı (“Satışoğlu” olarak bilinen) Mehmet Yılmaz'da bir tehdit algısı yaratmıştır. Sonuçta nakliye filosu bulunan, “pancar fiyatları, pancar ve kömür nakliye fiyatları, yabacıların ücretleri gibi pek çok konuya işverenle birlikte hakim olan” (Narin, 2013) “Satışoğlu”nun kaybedeceği çok şey vardır: “Para muslukları kesilmişti. Eski devirde işe yeni gireceklerden para (yani düpedüz haraç) alınır, işletmeden traktörlerle kaçak kömür satılırdı yöre insanlarına. İşçi aidatları da yoktu artık. Katılma kararı ile birlikte eski şubeye ait lüks Mercedes 280-SL (otomatik vitesliydi ve o devirde hakikaten lüks sayılırdı!) 'makam arabası' da YMIŞ'e devir olmuştu. Bu durumda 'Satışoğlu' mutlaka bir şeyler yapacaktı” (Bekdemir, 2008: 21).

“Satışoğlu”, işçilere yönelik süregiden tacizlerinden sonra kendisinden beklenen saldırıyı, Yeraltı Maden-İş'in ilerlemesinden duyduğu tedirginlik üzerine, 11 Haziran 1976'da gerçekleştirmiştir. Vardiya değişiminde “Satışoğlu”nun adamlarının gerçekleştirdiği saldırıda işçilerin üzerine yayılım ateşi açılması

TKP etkisinde olan DİSK yönetimi için rahatsız edici olduğu anlaşılmaktadır: “...6. genel kurultayda yönetime gelen kadro ve bu kadroyu destekleyen üye sendikalarla, İLERLEMECİLER tarzında adlandırılan TKP yanlısı sendika yöneticileri ve ... Dev-Yol örgütüyle yakın ilişki kuran Yeraltı Maden-İş Sendikası yöneticileri arasında öteden beri var olan fraksiyon çatışmasının, genel kurultaydan sonra değişik vesilelerle tekrar su yüzüne çıkmasından ibarettir” (TÜSTAV DİSK Arşivi, 1980: 3484/641 - 1383). Yeraltı Maden-İş Sendikası'nın DİSK'e üye olduğu 1978 yılı aynı zamanda TKP'nin DİSK'teki liderliğinin son bulduğu yıl olmuştur.

sonucunda toplamda 4 kişi ölmüş; saldırı nedeniyle “Satışoğlu” tutuklanmıştır. “Satışoğlu”nun cezaevine girmesi ve orada ölmesi, bölge ve fabrika üzerinde oldukça etkin bir çete örgütlenmesinin ortadan kalkmasını beraberinde getirmiştir. Bu mafyatik ağın bertaraf edilmesi, yöre halkının Yeraltı Maden-İş ve Yeni Çeltek işçilerine güven ve bağlılığını artıran bir faktör olmuştur. Bu saldırı, bir yandan da işçilerin Yeraltı Maden-İş'e daha çok sarılmasına ve işyerinde sendikanın daha etkin hale gelmesine katkı sağlamıştır.

Konsey Tipi Örgütlenme

Yeni Çeltek direniş, yalnızca çetin mücadeleler sonucunda Yeraltı Maden-İş gibi genç bir sendikanın Yeni Çeltek'te örgütlenmesi ve gerçekleştirdiği etkili grevlerden ibaret olsaydı emek tarihinin unutulmayanları arasına girmeye layık bir işçi direniş olarak anılması elbette ki doğru olmazdı. Yeni Çeltek direnişini özel kılan, 1970'li yıllarda birçok işyerinde örneğini görmemizin mümkün olduğu bu mücadelelerden öte, işyerini ve hatta yöreyi saran farklı bir örgütlenme deneyimine imza atmasıdır. Yeni Çeltek işletmesinde Yeraltı Maden-İş'in öncülük ettiği bu örgütlenme biçimi “konseyler” olarak adlandırılmıştır. Konsey denilen işçi komitelerinin tam anlamıyla işlerlik kazanması ve işyerindeki çalışma yaşamında belirleyici hale gelmesi 1978 yılında gerçekleşmiştir (Toplu Sözleşmelere Devrimci Bakış, 1979).

Konseyler, işyerinde 20-25 kişilik işçi gruplarının oluşturduğu işçi komiteleridir. Bu konseyler, iş yaşamının organize edilmesinin her noktasında etkin rol almışlardır. İşçilerin iş yaşamına müdahaleleri onların iş güvenliği ve sağlığını da artıran bir kazanım olmuştur:

Oluşturulan 25 kişilik işçi konseyleriyle bir taraftan işyerlerindeki olumsuzluklar aşılırken, diğer yandan sendikal yapının en üstüne kadar ulaşan bir ilişkiyle politikalar belirleniyordu. Maden işçileri kararların alınmasından uygulanması ve denetlenmesine kadar tüm süreçlerde aktif olarak yer alıyordu. Toplu sözleşmeleri tam uygulamak, çalışma koşullarını insanca bir düzeye çıkartmak, can güvenliğini sağlamak, konseyler aracılığıyla işçilerin elindeydi. Örneğin, can güvenliği sağlanması doğrultusunda kurtarma ekipleri sürekli hazır tutuluyor, acil olarak her an göreve hazır durumda bulunuyordu. Ayrıca sağlık istasyonları kurulmuştu. Sağlık personeli bu istasyonlarda ilk müdahaleyi yapacak şekilde hazır bekletilmekteydi. İşleyiş olarak her vardiya ve vardiya sorumluları ocaklarda gerekli araştırmayı yapar, madende çalışılıp çalışılmayacağını kararlarını verirlerdi. İşçiler, çalışılacak yeri belirler, vardiya emniyet sorumlusu gerekli ölçümleri yaparak önlemleri alır, işçiler onun direktifiyle madene inip çalışırlardı. Ani olumsuz bir gelişmeye karşı işyeri hemen terk edilirdi.

Mühendisler işçileri eğitime tabi tutarak, yer üstünde 4 aylık teori ve pratik eğitimden geçirirlerdi. Bu sürede can güvenliği ile ilgili bilgiler alınır, tedbirler öğrenilirdi. Yapılan benzer organizasyon ve örgütlenmelerle hızla kazalardan ve ölümlerde uzaklaşmıştır. Konseyler, işyerindeki teknolojinin değiştirilmesi doğrultusunda belirleyici olmayı da gerçekleştirmişlerdi. Yeraltı ve yerüstünün bağlantısını ileri bir teknolojiye dayandırmayı sağlamıştır ve bu maden mühendisleriyle kurulan sağlıklı diyaloglarla oluşturulmuş, yabancı firmalara verilmeksizin gerçekleştirilmiştir (“Yeniçeltek Dosyası-II”, 1990).

Yeni Çeltek işçileri iki yıl boyunca sahip olacakları sosyal haklar ve ücretleri belirleyen, iş yaşamlarını planlayan toplu sözleşme taslaklarının hazırlanmasında da işçi konseyleri aracılığıyla doğrudan rol almışlardır. Yeraltı Maden-İş açısından bu uygulama Yeni Çeltek'e has değildir; diğer işyerlerinde de geçerli olduğu sendikanın “Toplu Sözleşmelere Devrimci Bakış” (1979) adlı işçi eğitim broşüründe temel toplu sözleşme hazırlama şekli olarak anlatılmasıyla ortaya konmuştur:

Yeraltı Maden-İş'te örgütlenmiş olan işçiler toplu sözleşme taslaklarını nasıl hazırlar ve savunurlar?.. Önce o işyerindeki mevcut sözleşme didik didik taranır. Eksikler, uygulanmayan maddeler tespit edilir, yeni sorular üretilir, talepler çeşitlendirilir, bir anket hazırlanır. Bu anketle işçi arkadaşların talepleri kabaca tespit edilir. Unutulmuş, eksik bırakılmış taraflar işçilerce tespit edilir, düşünceleri alınır. Bu işlem nasıl yapılır? Her konsey (20 işçi) toplanır kendi aralarında tartışır, soruları cevaplayarak anketi doldurur. Anketler toplanır, genel merkezde değerlendirilir, ortak noktalar tespit edilir, eksik yönler tamamlanır. Böylece taslağın ilk şekli ortaya çıkmış olur. Sonra tekrar işyerine götürülür. Konseyler toplanır, tartışır, taslağın son şeklini vermek için gözden geçirir. Bu taslaklar son kez merkezde bir kez daha gözden geçirildikten sonra yine işyerlerine götürülür. Artık ortak bir taslak ortaya çıkmış demektir. Fakat bir eksik yanı daha vardır. En son tüm işçi arkadaşlar, hep birlikte, veya vardiya vardiya geniş bir salonda toplanarak, ortak bir değerlendirme yapıp taslağa son şekli verirler. Artık taslak hazırdır. Tüm işçi arkadaşlar neler talep edeceklerini bilmektedirler.

Toplu iş sözleşmeleri, Yeraltı Maden-İş tarafından işçilerin bütün sorunlarını çözebilecek bir anlaşma olarak sunulmamış; ücret ve sosyal hak kavgasının bir parçası olduğu vurgulanmıştır. Yeni Çeltek işçilerine sunulan mücadele vizyonu ücret-sosyal hak talepleriyle sınırlı değildir. İşçilerin ve özellikle de sendikalarla mücadele eden işçilerin meseleyi patronla işçiler arasındaki daha geniş ve

daha tarihsel bir kavganın parçası olarak kavramaları hedeflenmiştir. Yeraltı Maden-İş Sendikası Yeni Çeltek Şube Başkanı Osman Fahri Şanlı'nın toplu sözleşme görüşmelerinde elde ettikleri işyerindeki işçi sayısını korunması maddesini, işyerindeki direniş geleneğini bozmak isteyen patrona karşı bir kazanım olarak algılaması bu çabanın sonuç aldığını göstermektedir: *"Toplu sözleşme görüşmelerinde bir madde oluşturduk işverene. Belki bunun için bir gün, iki gün daha fazla grev yaptık ama o maddeyi koydurttuk. O maddede neydi; 'işyerindeki işçi sayısı 980 kişiden aşağı olamaz. Olursa emekli olanların yerine bir hafta içerisinde yenisi alınır.' Bu madde, üretimimize alacağımız 500 liradan daha güzel bir madde. İşyerindeki kadroyu muhafaza ediyor"* (Şanlı, 2007, DVD).

Yeni Çeltek madeninde işçi sayısının korunması adına yapılacak yeni işçi alımlarının sendikanın onayına bağlanması da sadece sendikanın işyeri üzerindeki denetimini sağlamamış; işe alınacak listelerinin son haline karar veren işçilere sınıf kardeşi olacak kişilerde aranacak nitelikler konusunda (Ülkü Ocakları'na üye olmamak, halka karşı bir suç işlemek) düşünmeyi de öğretmiştir:

Yeni Çeltek'te örgütlü olan, Yeraltı Maden-İş Sendikası, işverenle yaptığı toplu sözleşmelerinde; yeni işçi alımlarında da, sendikanın söz ve yetki sahibi olması hakkını sağlamış, bunu toplu sözleşmeye yazarak, imza altına da almışlar. İşe alınacak kişiye, sendikanın da onay vermesi halinde, kişi işe alınabiliyordu. Böyle olunca işçi alımlarında; bölge, ilçe ve köylerinde yaşayan insanlara öncelik tanınmış, bu insanların etnik kökeni, mezhebi, memleketi, hangi partili olduğuna bakmaksızın, işe uygun ve işe en çok ihtiyacı olanlardan seçerek almış, bu alımlarda, tek kriter, "işçi ve halk düşmanı olmamak" olmuş (Kaplan, 2015: 53).

Yeni Çeltek'teki konsey deneyimi, Türkiye'de eşine az rastlanır şekilde, sadece işyeri demokrasisinin değil, sendika içi demokrasisinin de en başarılı örneklerinden birini sunmuştur:

Yeraltı Maden-İş'te işçiler söz ve karar sahibidir. Tabandaki işçi arkadaştan, şube başkanlarına kadar tüm işçiler eşit söz hakkına sahiptir. Sendikalarında kararlarını ortak alırlar ve savunurlar. Örgütlerini sürekli denetlerler. Bunları yapabilmek için de organlarını oluştururlar. Bu organlar içinde en önemlisi, en altta bulunan işçi arkadaşların, kararlar ürettikleri, üst organlara duyurdukları ve yukarıdan gelen kararları yorumlayıp eksiksiz disiplinli bir şekilde uyguladıkları can alıcı organ KONSEYLER'dir. Önce her yirmi işçiden oluşan konseyler oluşturulur. Bu konseyler kendi aralarında birer 'konsey sözcüsü' seçerler. Konsey sözcüleri bir araya gelerek 'konsey sözcüler kurulu'nu meydana getirirler. Böylece en aşağıda

bulunan işçi arkadaşın sesini duyurabilmesi ve kararlara ortak olmasını sağlayacak yapı kurulmuş olur (Toplu Sözleşmelere Devrimci Bakış, 1979).

Yeni Çelttek'te işçi konseyleriyle birlikte oluşturulan “İşletme İşyeri Konseyleri” işçilerin işyeriyle ilgili kararlarda bir ölçüye kadar söz ve yetki sahibi olmalarına imkan vermiş; bu oluşumlar Yeraltı Maden-İş tarafından toplu sözleşme metinlerine konularak resmîyet kazanmıştır. Çetin Uygur, bu organları şöyle anlatmaktadır:

Konsey örgütlenmesinin yanında Türkiye işçi sınıfı hareketinde bugün bile örneği bulunmayan bir örgütlenmeye rastlanmaktadır. Bu örgütlenme İşletme İşyeri Konseyleri'dir. Bu konseyler işverenle yapılan toplu sözleşmelerde kabul ettirilen bir taleptir. İşçi ve işverenlerin eşit haklara -örneğin nicelik bakımından- sahip olduğu bu örgütlenmeler vasıtasıyla, işçi üretimin örgütlenmesinden işyeri içindeki işleyişin belirlenmesine kadar tüm süreçte söz-karar hakkına sahip olmuştur. Böylece işçi geleceğini çizip yönetme becerisi kazanmış, ve işyerlerinin kapatılmasını önleyerek üretime devam edebilmiştir (Aktaran Çakır, 2006: 131).

Yeraltı Maden-İş'in *Toplu Sözleşmelere Devrimci Bakış* broşüründe (1979) “İşletme İşyeri Konseyleri”nin oluşum şekli anlatılmaktadır: *“İşyeri komitesi 3 işveren ve 3 işçi temsilcisinden oluşur... İşçi arkadaşlar 20 kişilik işçi konseylerinden başlayarak yönetim kademelerinden süzülerek seçilirler. Her konuda işçi konseylerinin sözcülerine ve yönetici arkadaşlara bilgi verirler. Her toplantıdan önce tartışarak gündemlerini hazırlarlar ve toplantılara varacakları sonuçlarla giderler.”*

Gerek işçi konseyleri gerekse işyeri üzerine karar alma mekanizmalarında yerini alan “İşletme İşyeri Konseyleri” Yeni Çelttek İşletmesi işverenleri tarafından kolaylıkla kabul edilmemiş; grevlerle sonuçlanan toplu sözleşme süreçlerinin sonucunda tanınmak durumunda kalmıştır.

Yeraltı Maden-İş toplu iş sözleşmeleri görüşmelerini sadece sendika yöneticilerinden oluşan bir heyetle yürütmemiş; işçilerin temsilcileri bu sürece de dahil edilmiştir: *“...konsey sözcüleri toplanarak sözleşme görüşmelerine gidecek temsilcilerini seçerler, çünkü Yeraltı Maden-İş'te işçiler nasıl toplu sözleşme taslaklarını kendileri hazırladılar ise, masada savunmasını da kendileri yaparlar”* (Toplu Sözleşmelere Devrimci Bakış, 1979).

İşveren, toplu sözleşme görüşmelerini sadece sendika yönetimi ile yapmak konusunda başlangıçta diretmiş, toplu sözleşme masasını terk etmiş; ancak sonuçta işçi konseylerinden seçilerek gelen temsilciler ve sendikacılarla birlikte toplu sözleşme görüşmelerini yürütmek durumunda kalmıştır:

Gittiğimizde, işveren, o kadar işçi temsilcisini görünce bizimle toplu sözleşme görüşmelerine katılmadı.

“Bunlar ne?”

“Bunlar işçi temsilcisi.”

“Biz bu kadar adamla görüşmeyiz.”

Biz de dedik ki;

“Kardeşim, sizde Türkiye'de ne kadar işveren varsa onları toplayın gelin. Biz rahatsız olmayız. Bizim temsilcimiz bunlar. Dolayısıyla biz bunlarla görüşeceğiz. Görüşmek istemiyorsanız, ne zaman görüşmek istiyorsanız o zaman gelin.”

İşçi arkadaşlarla toplu sözleşme görüşmelerine gidildiği zaman, orada haklı olarak işverenlerin isteklere cevap vermediğini o arkadaşlar görüyorlar. Bunu görünce işçi arkadaş siyasi düşüncesi ne olursa olsun sınıfının yanında yer alıyor (Şanlı, 2007, DVD).

İşçi temsilcilerinin toplu sözleşme görüşmelerine katılması (ve bu süreci diğer işçi arkadaşlarına aktarması), gerek sınıf kimliği ve bilincinin gelişimi gerekse sendika içi demokrasi açısından önemli bir kazanımdır. Görüşmelere katılan işçiler, işçi ve işveren taleplerinin karşılığını yaşayarak görmekte ve bu bilinçle patronlar karşısında bir sınıf olduklarının daha çok farkına varmaktadır. Toplu sözleşmelerin sendika yetkililerinin kapalı kapılar ardında gerçekleştirdiği görüşmelerden farklı şekilde yapılması, işçilerin kendi örgütleri olan sendikalar ve onların yöneticileri üzerindeki denetimine hizmet etmektedir. Böylece sendika içi demokrasinin gelişmesi dışında, işçilerin sendika yöneticilerine karşı da gerekirse kendi çıkarlarını savunabilecek bir farkındalığa ulaşması mümkün olmuştur.

Yeni Çelttek'te Yeraltı Maden-İş ve işçilerin oluşturduğu, öz-örgütlülük deneyimi olarak da anılabilecek, konseyler (işçi ve işyeri konseyleri) ve onların yarattığı mücadele geleneği Yeni Çelttek'ten başlamak üzere yöreye yayılan “üretenin yöneten” olabileceğinin gösterildiği bir deneyim ortaya koymuştur. İşçiler, sadece iş yaşamını değil kendi toplumsal hayatlarını da kolektif bir örgütlenme çerçevesinde yeniden şekillendirebileceklerini öğrenmişler ve öğrendiklerini de bölge halkına aktarıp onlarda da bu yönde bir bilinç yaratmışlardır. İşçilerin bu örgütlenme deneyimi ve söz-karar sahibi olma yönündeki adımları, fabrikanın işveren tarafından kapatılmasından sonra işyerinin işletilmesini mümkün kılacak özgüven ve deneyimi sağlamıştır. Uygur, işçilerin özyönetiminin maden işçileri ve bölge emekçileri üzerinde yarattığı etkiyi şöyle anlatmaktadır:

Biz öncelikle işçinin kendi kendisini yönetmesi, işyerinde, sendikada söz sahibi olmasını, kendileriyle ilgili karları, kendilerinin almasını sağladık. Böyle olunca da yıllarca bir kazma, bir kürek, herhangi bir üretim aracı gibi görülen işçi, işçiliğini, insanlığını, kişiliğini, kendine

güvenini kazandı. Kendi ürettiği kömürün üzerinde söz söyleme hakkına sahip oldu. İşçilerin ürettiği kömür üzerinde söz sahibi olması, köyündeki, mahallesindeki komşusunun karaborsa kömüre mahkum edilmesinin önünü kesti. Karaborsaya son veren işçinin bu tavrı, yöre halkının işçiye desteğini sağladı. Gelişen bu işçi ve yöre halkı dayanışması, doğal olarak bazı çıkar çevrelerini, kömür karaborsacılarını, eski düzenden nemalananları rahatsız etti. Yöreye bir anlamda “Kötü” örnek olmuştu. Yeni Çelttek işçilerinden etkilenen başka işyerlerindeki işçiler de kendilerine güvenmeye başladı. Örneğin Şeker Fabrikası’ndaki YABA işçilerinin örgütlenip taşeronluğa son vermesi buna bir örnektir. Yörede ‘Günlükçü’ olarak bilinen tarım işçisi kadınların bir araya gelip toprak ağalarına karşı örgütlenmesi buna örnektir. Bizim Yeni Çelttek’te yaptığımız bu güzel şeyler, işçilerin ve yöre halkının lehine çalışmalarımız yöredeki halk tarafından görüldü ve desteklendi. Yıllardır kendilerine bir sömürü düzeni kurmuş, bazı çevreler “ayaklar baş oldu” diye rahatsızlıklarını dile getirip, birtakım kara propagandayla kalmayıp, fiili saldırılara, tacizlere de başladılar (Kaplan, 2015: 90).

Yeni Çelttek, İşçilerin Yönetiminde

Yeni Çelttek direnişinin bütün yöreyi de içine alarak ulaşmış olduğu boyut işverenleri bu direnişe son vermek için farklı yöntemler geliştirmeye yöneltmiştir. 1980 yılında toplu sözleşmede yaşanan anlaşmazlık neticesinde başlayan grev sonrası işveren, zarar ettiği gerekçesiyle, ocakları kapattığını açıklamıştır. Bu kapatma kararının kanunen geçersiz olduğunu ifade eden Yeraltı Maden-İş, iptali yönünde mahkemeye başvurmuştur; çünkü; “...*eski sözleşme uyarınca işverenin işyerini kapattığını 3 ay önceden bildirmesi, Maden Yasası'nın 92. maddesine göre de bir maden işletmesinin kapatılabilmesi için işletmenin iktisaden olanaksız hale geldiğinin ya da maden cevherinin tükenmişinin Enerji Bakanlığı'nda kurulacak bir komisyon tarafından saptanması, kapatma gerekçesinin de bakanlık tarafından onaylanması gerekiyordu*” (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 498).

Sendika ve Yeni Çelttek işçileri, işyerinin kapatılmasına karşı resmi prosedürleri takip etmekle yetinmemiş; bu kararı tanımayarak 26 Nisan'dan itibaren işyerini terk etmeyip üretime devam etmişlerdir. Uygur, sendikal mücadelenin olağan sınırlarının dışına çıkacakları bu yeni süreci, işçilere, “*Bu güne kadar yasal olan grev yapma, direnme vb. haklarımızı kullandık, bundan sonra madende yasal olmayan üretim yapma hakkımızı kullanacağız*” (Bütün, 2015: 64) şeklinde ifade etmiştir. Bu üretim faaliyeti, işverenkinden daha başarıyla yürütülmüş, hatta işletme kar etmiştir: “*112 milyon TL zarar ettiği söylenen işletme, bir haftada 2.5 milyon TL kar etmiştir. Üretim,*

üretim planlaması, sağlık, ulaşım, mali, işyeri propaganda ve eğitim, güvenlik, iş güvenliği, halkla ilişkiler, halka kömür ulaştırma ve beslenme komiteleri aracılığı ile işletme yönetilmiş ve üretim-satış gerçekleştirilmiştir. “Yöre halkının kışlık kömür ihtiyacı da sağlanmıştır” (“Yeniçelttek Direniş Bugüne Işık Tutuyor”, 1990).

Üretim faaliyeti işçiler tarafından gerçekleştirilmekte, iş yaşamı tamamen onlar tarafından örgütlenmekte; üretilen kömür ise yöredeki derneklerle, komitelerle birlikte bölgeye ulaştırılmakta ve satılarak parası tekrar işletmeye geri dönmektedir. Ancak, “Eylem sürerken valilik ve bakanlık yetkilileri kömür kamyonlarına ve işçi servis araçlarına el koydu; işletmenin telefonları da kesildi. Bu durum üretimin yavaşlamasının yanı sıra buna bağlı olarak yangın ve grizu tehlikesine de yol açıyordu. Bu nedenle 33 gün süren ‘işyerini terk etmeme’ eylemine son verilerek 29 Mayıs’ta greve başlandı” (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 498).

Yeni Çelttek direnişine yönelik müdahaleler, eylemin işyerinin işçilerce yönetilip işletilmesinden greve dönüştürülmesiyle de bitmemiştir. Bölge çapında yoğun destek gören grevin 46. gününde Çalışma Bakanlığı iş müfettişleri gönderilerek, mahkemede işyerinin kapatılması üzerine dava devam ettiği halde, sanki kapanma gerçekleşmiş gibi işçilerin kıdem ve ihbar tazminatlarının hesaplanması istenmiştir. Bu girişimlerden bir sonuç alınamasa da Yeni Çelttek direniş, Türkiye çapında işçi sınıfına indirilmiş çok daha büyük bir balyoz darbesiyle ezilecektir: “Yeni Çelttek Maden İşletmesi’ndeki grev, 12 Eylül askeri müdahalesinden sonra, Milli Güvenlik Konseyi’nin 14 Eylül 1980 tarihli bildirisıyla durduruldu” (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 499).

Direnişin Bölge Üzerindeki Etkileri: Bölge Emekçilerinin Örgütlenerek Mücadeleye Katılması

Yeni Çelttek direnişini özel kılan diğer bir nokta da bu direnişin bölge emekçilerini etkileyerek bütün bölgeyi saran bir örgütlü mücadele geleneği yaratmasıdır. Bu geleneğin yaratılmasında elbette ki bu yönde bilinçli bir çaba gösteren⁵ Yeraltı Maden-İş yöneticileri ile onunla birlikte hareket eden bölgedeki siyasal örgütlerin ve demokratik kitle örgütlenmelerinin⁶ büyük payı bulunmaktadır. Yeraltı Maden-İş’in 1975-76 tarihli 1. Genel Kurul Çalışma Raporu’nda Yeni Çelttek direnişinin

⁵Fabrikaya işçi alımı bile bölge örgütlenmeleriyle birlikte örgütleniyordu: “İşçi alacağımız zaman biz köy komitelerine ve DİKG-DER’lere haber gönderiyoruz. Köy komiteleri nedir? İşte köyün muhtarı, öğretmeni, imamı; bunlardan oluşuyor... Buradan gelecek listeler bizim için idealdi. Bunun haricinde başka bir liste mümkün değil... alınmazdı” (Şanlı, 2007, DVD).

⁶“Yeni Çelttek Örgütlenmesi, Devrimci-Yol hareketinden ve bölgede kurulan DİKG-DER’den (Devrimci İşçi Köylü Gençlik Derneği) beslenen ve güç alan bir örgütlenmedir” (Kuru, 2011). Ancak Bilir (2016) ve Bütün (2015), Yeni Çelttek direniş ve bu direnişe öncülük eden Yeraltı Maden-İş’in bütünüyle Devrimci Yol hareketinin yukardan müdahalesiyle yönetilmediğini savunmaktadır.

başarılarından biri olarak bölgede işçi-köylü ittifakının kurulmasına vurgu yapılması, bu ittifakın sağlanması yönünde bilinçli bir çabanın olduğunu göstermektedir:

Yeni Çeltek'te başarıdan söz açılınca... ülkemizde ilk defa gerçekleşen, işçi-köylü ittifakına yönelme akla gelir. Maden işçilerini iliğine kadar sömüren, ezen; pancar ekicisi yoksul köylüleri soyup, aşağılayan patron karşısında (bu patron, bir ucu devlete kadar dayanan holding tipi bir şirketler hiyerarşisidir) işçilerle köylüler bir olmuşlardır. Köylüler, taa Samsun'dan Amasya'ya, Çorum'a kadar uzanan köylüklerden maddi-manevi destekleriyle işçi kardeşlerinin yanlarına koşmuşlardır (Yeraltı Maden-İş Sendikası, 1976: 69).

Bölgeyi saran bir örgütlenme geleneği yaratılmasına, bilinçli bir çaba yön verse de bu durumu mümkün kılan bölge halkı ile Yeni Çeltek ve onunla organik ilişkiye sahip Amasya Şeker Fabrikası arasındaki bağlardır. Şeker fabrikasına pancarını satan köylü; şeker pancarını köylünün traktöründen fabrikaya indiren yaba işçisi; şeker fabrikasına kömür sağlayan Yeni Çeltek; ısınmak için kömüre, dolayısıyla Yeni Çeltek'e ihtiyaç duyan yöre halkı... İşte bütün yöre insanını birbirine bağlayan bu bağlar; Yeni Çeltek direnişinin, bilinçli bir çabanın da yardımıyla, bölgeyi saran bir örgütlenme ve mücadele geleneği yaratılmasına imkan vermiştir.

Yeni Çeltek işçileri ile pancar köylüleri arasındaki ilk dayanışma bağları 1976 yılındaki ilk grevleri sırasında kurulmuş; işçiler grev sonrasında imzaladıkları toplu sözleşmeye örgütlenmiş bölge halkına kömür almada öncelik verileceği maddesini koydurmuştur:

Konseylar ürettikleri kömürün halkın yararına kullanılmasına dikkat ederlerdi. Karaborsa ağını engellemek doğrultusunda hareket edilirdi. Yeniçeltek direnişiyile Çeltek Maden İşçileri bu ağı bütünüyle parçalamışlardı. Toplu sözleşmelerde geçirilen maddelerle halkın köy mahalle, işyeri düzeyinde örgütlenerek, topluca işyerine gelip öncelikle kömür almaları sendikal kontenjanla sağlanırdı ("Yeniçeltek Dosyası-II, 1990).

Yeni Çeltek direniş, suya atılan taşın etrafında sıra sıra dalgalar yaratılmasına benzer şekilde bölge üzerinde örgütlenme ve mücadele konusunda giderek genişleyen bir tesir yaratmıştır: *"Yeni Çeltek'te Yeraltı Maden İş'in oraya gelmiş olması, ordaki mücadele, bilinçli mücadele; çevre il ve ilçeleri etkiledi zaten. Onları da bu mücadelenin içerisine bir şekilde çekti"* (Sevindi, 2007, DVD).

İşyeri bazlı örgütlenmelerden daha geniş çap ve siyasal perspektife sahip bölge örgütleri de bu süreçte ortaya çıkmış; Yeni Çeltek işçileri ve Yeraltı Maden-İş ile birlikte hareket etmişlerdir. Bu örgütlenmeler ilk planda bölge halkını kısmi

taleplerle (kömür ihtiyacını karşılamak gibi) bir araya getirip örgütlese de sonraki süreçte okul, yol yapımı, çeşmelerin tamiri gibi bölgede yaşamın organizasyonunda rol almakta ve Türkiye çapındaki siyasal mücadelelerin yerel ayaklarını yürüten unsurları oluşturmaktadırlar. Bölge çapında örgütlenmelerden en dikkat çekeni Devrimci İşçi Köylü Gençlik Derneği (DİKG-DER) olmuştur⁷.

Yeraltı Maden-İş Sendikası, Yeni Çeltek'te örgütlenip yetkili sendika olduğunda, bölgedeki karaborsa kömür satışına da müdahale etmeye başladı. Kömür havzasında yaşayan yöre halkı, yıllarca, piyasanın iki-üç katı fiyata kömür almak zorunda kalmışlar. Sendika bu soruna da el atarak, halkın bu sorununu da çözmüş, karaborsaya son vermişti. İşletmede karaborsacılara kömür satışını engelleyen sendika, daha önce işletmeden kömür alamayan yöre halkının, komiteler halinde örgütlenecek ya da yöredeki DİKG-DER'ler ya da dernekler aracılığıyla kömür almalarını sağladı... Bu arada kömür ihtiyacı olan ama kömür alacak ekonomik gücü olmayan vatandaşlar için kömür alanlardan 50 kilo, 100 kilo gönüllü bağışlar alınarak, muhtaç vatandaşların kömür ihtiyacı, bu dayanışmayla karşılanıyordu (Kaplan, 2015: 109).

Yeni Çeltek'in açtığı yolda bölgede ortaya çıkan işyeri, köy ve bütün bölgeyi kapsayacak düzeyde örgütlenme girişimleri hızla şekillenmeye başlamaktadır. Mevsimlik şeker pancarı işçileri olan yabacıların DİKG-DER aracılığıyla başlattıkları fiili mücadele kazanımla sonuçlanmış ve sonrasında resmiyette bir örgütleri olmasa da *"kendi kendilerini yönetmeye devam etmişler"*dir (Bütün, 2015: 107):

Taşımacılar Kooperatifi'nin yük boşaltma işini daha önceleri, kooperatifle anlaşan "çavuş" dene taşeron, yanında işçi çalıştırarak yapardı. Örneğin boşaltma işini; ton başı bir liraya anlaşır. Elli kuruşunu işçi, elli kuruşunu çavuş denen taşeron alırdı. Devrimciler, DİKG-DER adına kooperatifle sözleşme yaparak taşeron çavuşu aradan çıkartarak, boşaltma ücreti olan, bir liranın tamamını, işçinin almasını sağladı. Bundan dolayı da, yaba işçileri DİKG-DER üyesi oldular (Kaplan, 2015: 41)

Yeni Çeltek'in yarattığı ve bölge çapına yayılan örgütlü mücadele geleneği bu işletmeyle doğrudan bağı olmayan bölge emekçilerini de mücadeleye çekmektedir. Özellikle 1978 yılında bir ay süren Yeni Çeltek grevi, bölgeyi dayanışma bağları içinde maden işçileriyle kaynaştırmıştır:

⁷ "Önce Merzifon'da Devrimci İşçi Köylü Gençlik Derneğini (DİKG-DER) kurduk. Merzifon'da, kurucuları Yeni Çeltek maden işçileri, köylü ve gençlik, Merzifon halkından oluşan ilk dernek oldu bu" (Kök, 2016: 241).

1978'de bir grev yaşadık Yeni Çeltek'te, bir ay süren bir grev oldu. Bir ayın sonunda haklar alındı ama bu bir ay nasıl geçti? Her köyden greve desteğe geldi insanlar, traktörleriyle geldi, arabalarıyla geldi. Neler getirdiler köylerinden? Kimisi para getirdi, grev komitesine teslim etti, kimisi bir koyun almış canlı, onu getirdi. Kırk, kırk beş koyun olmuştu grev komitesinin sürüsünde... Grev sırasında her gün orada yemek çıkıyordu, bağış koyunlar da bu yemeklerde kullanılıyordu... Gençler derneklerin topladıkları bağışı, yardımları getiriyorlar; davul ve zurnayla kaşılıyorlar, halaylar çekiliyor, kucaklaşıyor, bir dostluk halesi oluşuyor... Bunların bir kısmı işçilerin akrabalar, bir kısmı onları hiç tanımayan insanlar. Fiilen bir devrimci dayanışma yaşandı (Kök, 2016: 267).

1978'deki grevin başarısı, bölgenin farklı iş kollarında çalışan emekçilerine ilham vermiştir. Un fabrikalarında olduğu gibi DİKG-DER'lerin öncülük etmesiyle başlayan fiili mücadele yasal sınırları da aşarak başarıya ulaşmış ve böylece bölgede emekçilerin yeni mücadelelerini de tetiklemiştir:

Yeni Çeltek grevi başka işyerlerindeki işçileri örgütlenmesini de tetikledi. Çevredeki un fabrikalarında direnişler olmaya başladı. İşçilerin sendikası yok, bir sendika bilincine sahip değiller, sendika onlara ulaşmış değil ama grev yapıyorlar. Grev yapınca da bize haber veriyorlar, biz grev yaptık diye... Örneğin Teşvikiye ve Beşyüz Un Fabrikaları vardı Havza ile Yeni Çeltek arasında. Burada bir ayı aşkın bir grev sürdü, fiili bir grev... Ortada bir sendika yok, işçilerin talepleri var, işverene sunuluyor... İşveren işçilerin taleplerini kabul etmiyor, bunun üzerine bir ay direniş oluyor, bir ayın sonunda işveren bu talepleri kabul ediyor. Çünkü işverenin üretimi sürdürmesi lazım, grevdekileri gönderip başka işçiler çalıştırma imkanı yok çünkü bu insanlar ekmeğimizi kimseye vermeyiz, diyorlar... Çevredeki Niksar Un Fabrikasına kadar bütün fabrikalarda bu şekilde direnişler örgütlendi (Kök, 2016: 269).

Başlangıçta Yeraltı Maden-İş Sendikası, Yeni Çeltek direnişine ve bölge çapında örgütlü mücadelenin yaratılmasına öncülük etse de, zamanla bu mücadele bölge örgütlenmelerinin kendi inisiyatifiyle gelişme göstermiştir; ancak Yeni Çeltek'in merkezi rolünde değişme olmamıştır: *"İlk anda Çeltek'e dışarıdan gelen ilerici, demokrat, devrimci desteğiyle oluşan Çeltek örgütlenmesi, bu sefer örgütlenmenin merkezi Çeltek biçiminde gündeme geldi"* (Uygur, 2007, DVD).

12 Eylül 1980 Darbesi ve Direnişin Sonlandırılması

Yeni Çeltek direniş, dönemin Türkiye'sinde özel bir deneyim olarak ayrı yere sahip olsa da bütün ülkeyi saran devrimci atılımın bir parçası olmuştur. Ülke çapında sosyalist hareket ve işçi hareketi geniş kitleleri örgütleyerek harekete geçirme kapasitesinde olduğu için toplumsal ve siyasal yaşamda büyük bir etki gücü kazanmıştır. Türkiye egemen sınıfları açısından kabul edilebilir olmayan bu duruma son vermek adına, koşullar 1977'den başlayarak hazırlanmış ve uygun zaman geldiğinde öldürücü darbe ordu eliyle indirilmiştir:

1980'e yaklaşırken, ordunun ülke siyasetine tam anlamıyla el koymasını gerektiren koşulların neredeyse tamamı biraraya gelmektedir. Yaşanmakta olan ağır ekonomik krizin yol açtığı siyasal ve sosyal çatışmalar, artık klasik parlamenter sistem içinde yönetilemez durumdadır. Çünkü çalışanlar, mevcut ekonomik krizin etkilerine karşı güçlü bir direniş içindedirler. Hatırlatmak gerekebilir ki bu olgu, yani çalışanların mevcut ekonomik krize boyun eğmeyip direniş göstermesi, modern Türkiye tarihinde ilk kez yaşanmaktadır ve darbenin arifesinde mevcut ekonomik modelin kabul edemeyeceği bir düzeye varmıştır. Bu koşullarda, başta işçi sınıfı olmak üzere çalışanların ekonomik ve sosyal pazarlık gücünü ortadan kaldırmak, egemenler açısından tek çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun içinse, herşeyden önce, sosyalist solun ve sendikal hareketin ortadan kaldırılması gerekmektedir... Düzenin tam sağlanması için, Türkiye siyasetini soldan ve sosyal hareketten temizlemek gerekmektedir. Bunun için gereken topyekun saldırı ise, ancak bir ordu hareketiyle gerçekleştirilebilir (Aydınoglu, 2007: 399, 400).

12 Eylül Darbesi, toplumsal muhalefetin tamamının üzerine bir balyoz gibi inmiş; kısa bir süre içinde toplumun örgütlü kesimlerini oluşturan sendikalar, sosyalist hareketler, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri yok edilmiş; yüz binlerce insan gözaltına alınarak işkencelerden geçirilmiş, yargılanmış, yıllarca hapishanelerde kalmıştır. Onlarca insan ise idam edilmiştir.

İşte 12 Eylül Darbesinin Türkiye işçi sınıfı ve sosyalist hareketini topyekün yenilgiye uğrattığı koşullarda Yeni Çeltek direnişinin sonunu da kendi dinamikleri değil, 12 Eylül 1980 darbesi sonucunda 14 Eylül'de bütün grev ve direnişlerin ordu tarafından bitirilmesi kararı getirmiş; Yeni Çeltek genel yenilginin bir parçası olarak yenilgiye uğramıştır⁸.

⁸ Yeni Çeltek direnişinin kaderi farklı şekilde çizilemez miydi? Yenilgi kaçınılmaz mıydı? Yeni Çeltek'in yenilgisi Türkiye işçi sınıfının topyekün yenilgisinin bir parçası olduğundan bu soruların cevabı Türkiye işçi sınıfının ve onun mücadelesinin belirleyen sosyalist

Darbe sonrasında Yeni Çeltek işçilerin tamamına yakınının gözüaltına alındığı koşullarda bölge çapında devrimcileşmenin bir sonucu olarak gerçekleştirilen kitlesel gözüaltılara işlem yapılacak yer bulunamadığından Et-Balık Kurumu karakola dönüştürülmüştür. “*Yeni Çeltek'te... 574 işçi 'işyerini kamulaştırmak', 'siyasi amaçlı grev yapmak ve katılmak' iddiasıyla yargılanmıştır. 387 maden işçisi TCK'nın 201 maddesine göre, 46 maden işçisi 141 146/1-3 maddelerden ceza almıştır*” (“*Yeniçeltek Dosyası-II*”, 1990). Yeni Çeltek Davası, “*bir maden işletmesinde çalışan neredeyse bütün işçilerin yargılandığı toplu işçi davası*” (Bütün, 2015: 65) olarak eşine az rastlanır bir örnektir. Yeni Çeltek Davası'nın duruşmalarından anekdotların yer aldığı *Dik Dur Devrimci Ol!* kitabında da Yeni Çeltek Devrimci Yol davası “*12 Eylül sonrası açılan, en büyük, en kalabalık, en çok işçinin, köylünün ve halktan insanların yargılandığı dava*” (Kaplan, 2015: 64) olarak nitelendirilmiştir.

Özyönetimin Sınıf Mücadelesindeki Yeri ve Yeni Çeltek Deneyimi

Yeni Çeltek deneyiminin gerçekleştiği 1970'li yıllar, sınıf hareketinin yükselişi ve radikalleşmesi bağlamında öz yönetim ve yönetime katılma modellerinin tartışıldığı bir dönem olmuştur⁹. Endüstriyel demokrasi kavramı içerisinde özyönetim ve yönetime katılma iki farklı biçim olarak ele alınmıştır. Cahit Talas (1970: 196), sosyalist bir toplumda endüstriyel demokrasinin “*işletmelerin, işletmelerde çalışanlar tarafından doğrudan doğruya fakat seçim mekanizmasından yararlanılarak sevk ve idare*”si anlamına gelirken kapitalist toplumda “*çalışanların da sevk ve idareye katılmasını, bir işbirliğini birlikte idareyi*” ifade ettiğini tartışır. Benzer şekilde Akçaylı (1978), yönetime katılmayı kapitalizme ve özyönetimi ise sosyalizme ait modeller olarak ele almıştır. Akçaylı, “*sermaye ile emek arasında bir denge kurmak*” (a.g.e.: 1) hedefinde olan yönetime katılma modelinin işçilerin sermayeye ortak olmasını (a.g.e.: 2), yöneticilerle birlikte karar vermesini ya da onların kararlarına müdahale etmesini kapsamadığını (a.g.e.); büyük işletmelerde uygulanacak bu modelde işçilerin rolünün denetim mekanizmasında yer almak olduğunu (a.g.e.: 61) anlatmaktadır. Akçaylı (a.g.e.: 179), özyönetimi ise ortak mülkiyetin yer aldığı sosyalist bir toplumda işçilerin kendi kendilerini yönetmesi sistemi olarak tanımlamıştır.

Yönetime katılma meselesi, Temmuz 1978'de CHP hükümeti ile 470 bin kamu işçisini temsil eden Türk-İş arasında gerçekleşen toplu sözleşme süreci (Benli, 2015: 173) sonucunda imzalanan *Toplumsal Anlaşma* ile işçi sınıfı gündemine daha çok girmiştir. Bu anlaşma artan enflasyon, ekonomik durgunluk, döviz fiyatlarındaki tırmanış ve IMF ile anlaşma sağlanamaması gibi iktidarın ekonomiyi

hareketin durumu ele alınmadan verilemeyecektir. Bu soru, bu makalenin sınırlarını aşmakta; yeni bir makalenin konusu olmayı hak etmektedir.

⁹ Bakınız: (Talas, 1970), (Coşkun, 1975), (Akçaylı, 1978), (Türkdoğan, 1978).

yönetmesini zora sokan gelişmelerin varlığında hayata geçirilmeye çalışılmış; ancak ömrü Eylül 1979'a kadar ancak sürebilmiştir (Benli, 2015: 190-191). İşçi ücretlerini dondurmaya da içeren *Toplumsal Anlaşma* (1978: 195); kamu kuruluşlarında “işçi ve işveren temsilcilerinden oluşturacakları komisyonlar” yoluyla işçilerin yönetime katılmasını da karar altına almıştır. Bu bağlamda gelişen tartışmaların bir parçası olarak Yeni Çeltik direnişinin belirleyici bir bileşeni olan Devrimci Yol hareketine ait İşçilerin Sesi gazetesinin 28 Mart 1979 tarihli ilk sayısında yönetime katılma modeli “*Kapitalist sömürü düzeninde işçilerin yönetime katılması söz konusu olamaz. Üretkenlerin yönetmeye başlamaları emekçi halkın siyasi iktidarı ele geçirmesine bağlıdır.*” sözleriyle eleştirilmiştir (“*Yönetime Katılma’ Aldatmacasına Hayır*”, 1979: 1). *Toplumsal Anlaşma* (1978: 195), işçilerin yönetime katılmasının kamu kuruluşlarının işleyişleri üzerinde tam bir söz, karar ve yetki sahibi olmayı içermediğini; “*yöneticinin yönetimdeki etkinliğini engelleyici*” adımlara karşı bulunduğu ilan ederek göstermiştir.

Yönetime katılma modeli, işçilere işyerinin sevk ve idaresinde ancak sınırlandırılmış bir söz hakkı tanımaktadır. Bu modelde işçi temsilcisine sadece bir denetim unsuru olarak alan açılmakta; işyerinde aslanan üretim ve dağıtım mekanizmalarının planlanmasında işçinin sözüne yer verilmemektedir. Yönetime katılma modeli sermaye hegemonyasının bir parçası olarak ele alınmalıdır. Gramsci, kapitalist sistemin rıza ile zor arasındaki bir dengeyle yönettiğini; Batı’da alt-sınıfların rızasını kazanmak ön planda iken Doğu’da zorun baskın araç olduğunu savunmuştur¹⁰ (Forgacs, 2010: 281, 323). Batı’da rızanın öne çıkmasında gelişmiş kapitalist ülkelerin yüksek sermaye birikim düzeyine bağlı olarak alt-sınıflara sağlanabilen görece refah¹¹ ve bu refahın imkan verdiği burjuva demokratik işleyiş¹² etkilidir. Kapitalist sistemde endüstriyel demokrasi de sermaye sınıfının işçi sınıfının rızasını kazanmasının araçlarından birisidir.

Nasıl yönetime katılma sermayenin hegemonyasının bir parçasıysa özyönetim de işçi sınıfının hegemonyasının bir parçası olarak ele alınmalıdır. Gramsci, Batı’da işçi sınıfının iktidarı almakta muzaffer olabilmesi için önce müttefik sınıflar üzerinde hegemonya kurmasına dayanan bir mevzi savaşı yürütmesi gerektiğini savunur (Forgacs, 2010: 282). Gramsci açısından işçi sınıfının kendi önderliğinde müttefik sınıflarla ittifak oluşturması, hegemonyasını

¹⁰ Elbette ki hem Doğu’da hem Batı’da rıza ve zor arasındaki denge sınıflar arasındaki mücadelenin seyrine göre değişiklik gösterebilecektir.

¹¹ Batı’nın gelişmiş kapitalist ülkelerinde işçi sınıfının ücretlerin görece yüksekliğinde sermaye yoğun üretimde yüksek emek verimlilikleriyle sağladıkları katkı belirleyici olmaktadır.

¹² Kenan Evren, 1961 anayasası için “bize bol geldi” (Hamsici, 2017) ifadesini kullanmıştır. Türkiye gibi toplumsal hoşnutsuzluğun yüksek olduğu bir ülkede geniş demokratik haklar; işçi sınıfının örgütlenmesini ve mücadele etmesini, sosyalist örgütlerin düzenden hoşnutsuz kitlelere ulaşma kanallarının açık olmasını ve nihayetinde de yükselen sınıf hareketiyle kitleleşen sosyalist örgütlerin sistemin istikrarını tehdit etmesine imkan vermiştir.

kurmasının temellerindedir (Molyneux, 1991: 200). Özyönetim modelinin ilham kaynakları aslen 1871 Paris Komünü'nde oluşturulan komün, 1905 ve 1917 Rus devrimlerinin sovyetleri, 1919-20 İtalya'sının fabrika konseyleri gibi deneyimler olmuştur. Bahsi geçen bu özyönetim organları, kapitalizmin organik kriz koşullarında işçi sınıfının devrimci atılım göstermesinin bir ürünü olarak öncelikle işyerlerinde işçilerin kendilerini yönetmelerinin organları olarak ortaya çıkmış; daha sonra işyeri bazından ülke genelini kapsayan merkezi bir yapılanmaya dönüşme eğilimi göstererek devlet aygıtının yanında alternatif bir iktidar odağı niteliği kazanmışlardır. İşçi öz yönetim organlarının bu konumlanması, egemen sınıflara karşı müttefik sınıfları kendi liderliği altında birleştirme ve harekete geçirme kapasitesi gösterebilmesinden gelmektedir.

Özyönetim modeli, 1970'li yıllarda büyük oranda sosyalizmle özdeşleştirilmişse de günümüzde patron olmaksızın işçilerin işyerlerini kendi kendilerine yönetmeleri olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren gerçekleşen birçok özyönetim uygulaması tanımlanmaktadır: Alpagut - 1969 (Narin, 2014: 52-54), Günterm - 1970 (Yaraşır, 2006: 79-80), Yeni Çeltek (Narin, 2014: 54-57), Aşkale - 1977 (Bütün, 2015: 42-46), Meta Elektronik - 1992 (Bütün, 2015: 228-232), Çağdaş Matbaacılık - 2000 (Bütün, 2015: 171-173), Kazova¹³ - 2013 (Mete, 2017). Bu yedi direniş, özyönetim kavramı içinde değerlendirilse de Yeni Çeltek direnişi özyönetim açısından özgün bir yerde durmaktadır. Diğer altı özyönetim deneyimi, işyerinin işgali ya da patronun işyerini bırakıp gitmesiyle işçilerin işyerinde kendi kendilerini yönetmelerinin örnekleri olmuştur. Bu durum, işçilerin üretim sürecini örgütleyebilecek kapasitede olduğunun gösterdiği gibi kapitalist üretim sürecindeki kafa ve kol emeği ayırımının kısa dönemli de olsa ortadan kalkmasına imkan vermiştir. Yeni Çeltek direnişi, maden işçilerinin işyerinde üretim sürecini yönetmesinden öte bir içerik kazanmıştır. Yeni Çeltek işçilerinin yönetim kapasitesi işyerlerinin dışına taşarak bulunduğu bölgedeki alt sınıfları kapsar hale gelmiştir.

Yeni Çeltek direnişinin en dikkat çekici yönü, örgütlü işçi hareketinin (madenciler) öğretmen hareketinden (TÖB-DER) kır emekçilerine (Yabacılar), esnaftan gençlik hareketine (DİKG-DER) kadar tüm emekçi halk kesimlerine liderlik etmesidir. Bu anlamıyla Marksist analizdeki devrimci işçi hareketinin ulusun lideri olarak yükselmesi, işyerlerinden başlayarak yönetme becerisi ortaya koyması ve kendi öz yönetim organlarının birliği sayesinde yeni bir ülke kurma potansiyelini göstermesi anlamında Yeni Çeltek deneyimi tartışmaya değerdir. Yeni Çeltek'teki bu deneyimi mümkün kılan koşullar nelerdir? Evvela şeker pancarı, şeker fabrikası ve kömür ocağı ile Çeltek bölgesinin ekonomik açıdan entegre olması önemli bir faktördür. Bunun dışında 980 maden işçisi Çeltek bölgesindeki ilçeler olan Suluova,

¹³ Gürler (2022: 1004), Kazova direnişi için özyönetim yerine "geri kazanılmış fabrika" ifadesini kullanmaktadır.

Merzifon ve Havza için önemli bir işçi sayısını ifade etmektedir. Kömür ocağı ile entegre olan diğer üretici birimleri de hesaba katıldığında önemli bir toplumsal gücün Yeni Çelttek liderliğinde bir araya geldiğini görmek gerekir. Bütün bu nesnel koşulları harekete geçiren ise Yeraltı Maden-İş sendikasının klasik sendikacılık anlayışının çok ötesinde bir radikalliği temsil etmesidir. Yeraltı Maden-İş'in ortaya koyduğu mücadele pratiği, işçiler arasında “sarı sendikacılık” olarak nitelenen sendikaların pratiği bir yana, sol sendikal bürokrasinin pratiklerinden de çok öteye gitmiştir. Çokça örnekleri görülen bu sendikacılık türü, kimi grev ve eylemlerle daha iyi sözleşmeler sağlamayı amaçlayan ve mücadelede esas belirleyici olanın sendika yöneticileri olduğu sınırlı bir sendikacılık türüdür. Yeraltı Maden-İş'te ise işçilerin sendika yönetimine doğrudan katıldığı bir işçi (taban) demokrasisi söz konusudur. Yasal sınırlar ve mevzuata bağlı kalmaksızın örgütlenen mücadelede üretkenlerin yönetme ilkesi doğrudan eylemlerle hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bunları mümkün kılsa tüm ülkenin sola kaydığı ve sosyalist solun hızlı bir kitleselleşme yaşadığı bir dönemde Yeni Çelttek bölgesinin de bu radikalleşmeye açık hale gelmesidir. Yeni Çelttek hem bu radikalleşmenin bir ürünü hem de bu bölgedeki radikalleşmenin taşıyıcısıdır.

Yeraltı Maden-İş Yeni Çelttek adlı sözlü tarih çalışması niteliğindeki belgeselde Uygur (2007, DVD), Suluova'da öğretmen ve öğrencilerin okullarının kapısında bir saldırı gerçekleştirmek üzere bekleyen Ülkü Ocakları'nın üyelerine karşı Yeni Çelttek konsey sözcülerine telefonla ulaşarak destek istediklerini ve sözkonusu okula giden Yeni Çelttek işçilerinin sorunu çözdüklerini aktarmaktadır. Aynı belgeselde Şanlı (2007, DVD) ise Havza'da gözaltına alınan TÖB-DER'iler için istenen destek üzerine Yeni Çelttek'ten bir otobüs ve dolmuş dolusu maden işçisiyle ilçeye giderek kaymakamı duruşmanın hemen yapılması için harekete geçmek zorunda bıraktıklarını anlatır. Bu iki örnekte de görüldüğü gibi Yeni Çelttek merkezli bölgesel örgütlenme, bölge halkının alternatif iktidar organı olarak kabul görmeye başlamıştır:

Darbeden önce Toprak İskân Müdürlüğünde topoğraf olarak çalışıyorum. Amasya'nın büyük köylerinden (belde) Uygur'un muhtarı, köy ortak malı olan araziyi, köy merasının bir kısmını, hazine arazisinin bir kısmını kafasına göre bölüp köylüye dağıtmış. Bu dağıtımın haksız yapıldığını düşünen Nevzat isminde bir vatandaş dağıtımın yeniden yapılması için Valiliğe dilekçe vermiş. Dilekçe valilikçe Toprak İskân Müdürlüğüne geldi. Demokrat bir insan olan müdürümüz bu işi çözümlü diyerek beni görevlendirdi. Uygur köyünün CHP'li muhtarını köyde bularak, bu kişiyi tatmin edecek çözüm olmazsa başının derde gireceğini anlattım. Vatandaşı çağırdık, vatandaş esip gürüyor. Ben “Tamam Nevzat, senin sorununu çözdük; Valiliğe falan bir daha dilekçe verme” dedim. Nevzat “İsterseniz çözmeyin sizi ÇELTEĞE şikâyet ederim” dedi (Kuru, 2011).

Yeni Çeltek direnişi anti-faşist harekette de özgün bir dinamik oluşturmuştur. Dönemin sağ-sol çatışması olarak bilinen ve esas olarak karşılıklı silahlı misillemelere dayanan çatışma pratiğinde Yeni Çeltek farklı bir anti-faşist mücadele pratiği sergilemiştir. Bu, işçi sınıfının kolektif-kitlesele gücünün ve bilincinin ortaya konmasıyla gerçekleşmiştir. Silahlı saldırılarla görece küçük bir grubun bir bölgeyi kontrol etmesi o dönem Türkiye'sinde sıkça görülen bir durumdur. Bu kontrolü kırmak isteyen karşıt görüşlüler, yine genelde küçük birimlerle silahlı saldırı/savunma düzenlemektedir. Diğer taraftan Yeni Çeltek'te daha farklı mücadele şekilleri gelişmiştir. Yüzlerce madencinin elindeki sopa ve kazmalarla bir bölgeye gelmesi faşist ablukanın kırılmasına yetmektedir. Üstelik o dönem oldukça kan dökülmesine sebep olan mezhepsel kışkırtmalara karşı¹⁴ Alevi-Sünni birlikte çalışan Yeni Çeltek işçileri işçi sınıfının etnik ve mezhepsel ayrımları aşan birliğini ifade eden bir slogan üretmiştir: "Alevi Sünni Bir Olsun, Faşistler Kahrolsun!" Bu sloganın Amasya bölgesinde tuttuğunu söylemek mümkündür. Nitekim bir dizi tahriklere rağmen Çorum, Maraş gibi illerde yaşanan mezhepsel nitelikteki katliamlar Amasya'da yaşanmamıştır: "Eğer Çorum-Maraş-Sivas'taki olaylar bizim bu bölgede yaşanmıyorsa bunu biz çok bilinçli, çok güzel örgütlenmiş; komiteleşmiş... sabablara kadar tutulan nöbetler, organize bir çalışmanın sonucunda" (Sevindi, 2007, DVD).

Yeni Çeltek'teki özyönetim deneyimi mekansal olarak işyerinin sınırlarını aşmakla kalmamış; işçilerin konsey tipi örgütlenmesiyle, sendika içi demokrasi pratikleriyle, işçilerin kapitalizmin işleyişine dair bütünsel bir anlayış geliştirme konusunda aldıkları yolla, sosyalist örgütlerle kurdukları organik ilişkilerle içerik olarak da oldukça farklı bir yerde durmaktadır. Yeni Çeltek deneyiminin yarattığı kolektif etkinin büyüklüğü, ona yönelen baskının çapı ve şiddetini de artırmıştır. Yeni Çeltek'te maden işçileri ve bölge halkının çok geniş bir kitlesi gözaltına alınacak, işkenceye uğrayacak ve yargılanıp hapis yatacaktır. Darbecileri; sadece Yeni Çeltek yerelinde değil, ülke çapında tedirginliğe ve hızla harekete geçmeye yönelten de sokakta, işyerinde fiilen iktidarın elden kayıp gitme tehlikesidir. 12 Eylül sadece bu mücadele deneyimlerinin yaratıcılarına gözdağı verilmesini hedeflememiştir: bu hafızayı da akıllardan silmek istemiştir.

12 Eylül darbesinin emek hareketinde yaratmaya çalıştığı kopukluğa karşın geçmişin parlak mücadele deneyimlerini bugüne aktarmak geçmişle gelecek arasında kurulacak bir köprü gibidir. Bu açıdan özgün bir özyönetim deneyimi

¹⁴ Yeni Çeltek bölgesinde de mezhepsel kışkırtmalar üzerinden bölgedeki mücadele engellenmeye çalışılmış ama başarılı olunamamıştır: "Bölgede yaba işçileri ile maden işçileri arasında oluşmuş temel farklardan biri de, maden işçilerinin çoğunlukla ova köylerinden gelen Aleviler olması, yaba işçilerinin ise dağ köylerinden gelen Sünni işçilerden oluşmasıdır. 1975-1980 yılları arasında Yeni Çeltek ve Suluova'da yürütülen örgütlenme çalışmalarında dayanışma, etnik-dini ayrımlarla mücadele güçlü olduğu için, bölge faşistler ve devlet açısından da ele geçirilmesi gereken bir kale olarak görülmüştür" (Bütün, 2015: 105).

olarak Yeni Çeltek, sınıf mücadelesinin yeni aktörleri için ilham ve derslerle doludur.

Extended Summary

There are resistances, strikes, and occupations that have written their names in the history of the struggle of the working class in Turkey: Kavel, June 15-16 Uprising, Tariş... These resistances have taken their place in the history of labor as if they will never be forgotten and have experiences worth passing on to future generations. However, sometimes some impressive experiences are unfairly left in the dusty pages of history. Yeni Çeltek resistance is such an example. Although the Yeni Çeltek resistance was a local resistance that took place in the Suluova-Merzifon region of Amasya in the 1970s, when the social struggle and thus the workers' movement was on the rise, it has instructive experiences in terms of the Turkish working class struggle.

The Yeni Çeltek resistance refers to a workers' struggle that started with the organization of Yeraltı Maden-İş in 1976 at the Yeni Çeltek Coal and Mining enterprise and continued throughout the process that ended with the 1980 military coup.

The 1970s in Turkey was a time when politics, economy, and social life were in complete crisis. The structural crisis of capitalism, which is effective worldwide, hit the Turkish economy as well. The economy came to the point of collapse as the import substitution accumulation model started to get blocked. A deep crisis of government in the political arena manifested itself for a long period of time. In social life, the sharpening class struggle and socialist movement have had the capacity to shake the state authority. The crisis Turkey has entered triggers and sharpens the class struggle and the workers' movement. The Yeni Çeltek resistance developed as a workers' struggle starting from 1976 until 1980 under these social, political, and economic conditions of the 1970s.

What makes the Yeni Çeltek resistance unique is the fact that it creates a different organizational experience that embraces the workplace and even the region. This organizational form, led by Yeraltı Maden-İş in the Yeni Çeltek enterprise, is called "councils". Councils are worker committees formed by groups of 20-25 workers at the workplace. The council experience in Yeni Çeltek has presented one of the most successful examples of not only workplace democracy but also in-union democracy, which is rare in Turkey.

The councils (workers and workplaces councils) and the tradition of their struggle have revealed a self-organization experience, which has shown that the "producer can be the ruler", spreading throughout the region starting from Yeni Çeltek. Workers have learned that they can reshape not only their working life but

also their own social life within the framework of a social organization. They also have conveyed what they have learned to the people of the region, and they have created a consciousness in this direction.

The peasant who sells his beet to the sugar factory; the pitchfork worker who unloads the sugar beet from the farmer's tractor to the factory; Yeni Çeltek, which supplies coal to the sugar factory; the local people, who need coal for fuel and therefore Yeni Çeltek... These ties bind all local people together and enabled the Yeni Çeltek resistance to create a tradition of organization and struggle that spread throughout the region. The tradition of organized struggle, created by Yeni Çeltek and spread throughout the region, has also drawn regional workers, who are not directly related to this enterprise, to the struggle. Regional organizations with a wider scale and political perspective than workplace-based organizations also emerged in this process. They acted together with Yeni Çeltek workers and Yeraltı Maden-İş. The regional organization, in which Yeni Çeltek is at the center, has also begun to be accepted as an alternative governing body of the people of the region.

The extent of the Yeni Çeltek resistance, including the whole region, has led employers to develop different methods to end this resistance. After the disagreement in the collective agreement in 1980, Yeraltı Maden-İş went on strike, the employer announced that it had closed the quarries on the grounds of economic loss. Yeni Çeltek workers did not recognize the decision to close the workplace. They did not leave the workplace and continued production.

Although the Yeni Çeltek resistance had a special place as a unique experience in the Turkey of the period, it was a part of the revolutionary breakthrough that swept the whole country. Its fate has not been independent of the fate of the country's workers. In these conditions, the September 12, 1980 coup, brought the end of the Yeni Çeltek resistance, not its own dynamics. The resistance of Yeni Çeltek was defeated as part of a general defeat of the working class and socialist movement by a 1980 coup.

The resistance of Yeni Çeltek deserves to take its place in the pages of labor history as one of the bright examples of workers' struggle with its union organization, its experience of workers' self-management, the joint struggle committees established with the workers of the region and thus the effectiveness shown in the organization of life in the region. This article aims to contribute to the Yeni Çeltek resistance taking the place it deserves in the history of labor and the discussion of the meaning of worker self-management in terms of class struggle through the experience of Yeni Çeltek.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalemi yazarken herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışmam olmamıştır.

KAYNAKÇA:

- “1963-1971 Arasında İşçi Sınıfının Konumu ve Eylemleri” (1988) **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 6, İstanbul: İletişim.
- “1973-1980 Arası İşçi Hareketleri” (1988) **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 7, İstanbul: İletişim.
- Akçaylı, N. (1978) *Yönetime Katılma ve Özyönetim*, İstanbul: Bursa Üniversitesi.
- Aydınoglu, E. (2007) **Türkiye Solu (1960-1980)**, İstanbul: Versus.
- Bekdemir, G. (2008) **Denizin Bittiği Yer**, İstanbul: Su.
- Benli, H. T. (2015) “Türk Endüstri İlişkileri Sisteminin Önemli Belgeleri: Toplumsal Anlaşma Türk Endüstri İlişkileri Sisteminin 37 Yıl Önce Yaptığı İlk Sosyal Diyalog Denemesi”, **Karatahta**, 2: 171-191.
- Bilir, E. (2016) “Yeraltı Maden-İş, İşçi İradesi, Siyasal Mücadele”, https://www.academia.edu/44156653/Yeralt%C4%B1_Maden_%C4%B0%C5%9F_%C4%B0%C5%9F%C3%A7i_%C4%B0radesi_Siyasal_M%C3%B0Cadele, Erişim tarihi: 11.06.2022.
- Bozkurt, S. (2008), **The Resistance Committees: Devrimci Yol and The Question Of Revolutionary Organization in Turkey in The Late 1970s**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bütün, O. (2015) **Yedi Kat Yerin Altından Uğultular Geliyor - Yeni Çelttek'ten Soma'ya Maden İşçileri**, Ankara: Dipnot.
- Coşkun, A. (1975) **İşçinin Yönetime Katılması; Özyönetim, Demokratik Sol Düşünce Formu**, Ankara: CHP Gençlik Kolları.
- Çakır, M. (2006) **Toplumsal Hareket Sendikacılığı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- “DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu)” (1996) **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- DİSK Etkinlikler Dizini (1964-1996)**, websitesi: <http://disk.org.tr/disk-etkinlikler-dizini/>, Erişim tarihi: 16.03.2022.
- DİSK ve DİSK'e Bağlı Sendikalar Davası Gerekçeli Karar**, Esas no:1981/698, Karar no:1986/251, Kitap no:3-C (1980'ler) (TÜSTAV DİSK Arşivi Zarf: 3484 Kutu: 641 Yıl: 1980)
- DİSK ve DİSK'e Bağlı Sendikalar Davası Gerekçeli Karar**, Esas no:1981/698, Karar no: 1986/251, Kitap no:3D, Sendika no:1 (1980'ler) (TÜSTAV DİSK Arşivi Zarf: 3482 Kutu: 641 Yıl: 1980)
- Ersan, V. (2013) **1970'lerde Türkiye Solu**, İstanbul: İletişim..
- Forgacs, D. (2010) **Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935**, Ankara: Dipnot.
- “Faaliyet Alanları”, websitesi: <http://yenianadolumadvetek.com/faaliyetler>, Erişim tarihi: 16.03.2022.

- Gürler, D. (2022) “Fabrika Kapanmaları Sonucu Karşılaşılan İşsizlik Riskine İşçi Sınıfının Bir Yanıtı Olarak ‘Geri Kazanılmış İşletmeler’”, **Çalışma ve Toplum**, 73: 979-1016.
- Hamsici, M. (2017) “2. Cumhuriyet’in Anayasası’nın Oyladığı 1961 Referandumunu”, **BBC News Türkçe**, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39439341>, Son erişim tarihi: 13.05.2022.
- Kaplan, H. (2015) **Dik Dur Devrimci Ol!**, İstanbul: Su.
- Koçak, M. H. ve Çelik, A. (2016) “Türkiye İşçi Sınıfının Ayağa Kalktığı Gün: Sarayhane Mitingi”, **Çalışma ve Toplum**, 49: 647-678.
- Koç, C. ve Koç, Y. (2008) **DİSK Tarihi**, Ankara: Epos.
- Kök, M. (2016) **Tarihle Söyleşiler 3** içinde, Ankara: Özgür Açılım.
- Kuru, C. (2011), **Çeltek Davası**, websitesi: <http://web.archive.org/web/20120308145625/http://www.suvaridergi.org:80/content/view/1827/1/>, Erişim tarihi: 16.03.2022.
- Mete, B. (2017) “Türkiye’de İşçilerin Özyönetim Deneyimi: Diren Kazova Kooperatifi ve Özgür Kazova Tekstil Kolektifi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Molyneux, J. (1991) **Marksizm ve Parti**, İstanbul: Belge.
- Narin, Ö. (2013) “Alpaguttan Kazova’ya İşçi Özyönetim Deneyimleri ve Özyönetimin Olanakları”, **SAV Almanak 2012**, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.
- Narin, Ö. (2014) “Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinde İşçi Özyönetim Deneyimleri Ve Kriz Dönemlerinde Özyönetimin Olanakları”, **DİSK-AR**, 3: 48-61.
- Sevindi, U. (Amasya DİKG-DER üyesi) (2007) **Unutturulanlar 2: Yeraltı Maden-İş Yeni Çeltek**, Ankara: Açılım Araştırma Belgeleme Filmcilik.
- Şanlı, O. (Yeraltı Maden-İş Yeni Çeltek Şube Başkanı) (2007) **Unutturulanlar-2: Yeraltı Maden-İş Yeni Çeltek**, Ankara: Açılım Araştırma Belgeleme Filmcilik.
- Talas, C. (1970) “Endüstriyel Demokrasi ve Türkiye’de Uygulanma Olaslıkları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**, 25 (2): 191-234.
- “Toplumsal Anlaşma - 20 Temmuz 1978” (2015) **Karatahta**, 2: 193-197.
- Toplu Sözleşmelere Devrimci Bakış** (1979) Ankara: Yeraltı Maden İş. *(Bahsi geçen broşürde sayfa numaraları bulunmamaktadır.)*
- Türkdoğan, O. (1978) “Yönetime Katılmada Aydınlarımızın Görüşleri”, **Journal of Social Policy Conferences**, 29: 31-49.
- Uygur, Ç. (1993) **Dinazorların Krizi – Değişim ve Sendikalar**, İstanbul: Alan.
- Uygur, Ç. (Yeraltı Maden-İş Başkanı) (2007) **Unutturulanlar-2: Yeraltı Maden-İş Yeni Çeltek**, Ankara: Açılım Araştırma Belgeleme Filmcilik.

- Yaraşır, V. (2006) **İşçi Sınıfı Üzerine: İşgal, Direniş, Grev**, İstanbul: Mephisto.
- “Yeraltı Maden-İş (Türkiye Yeraltı ve Yerüstü Devrimci Maden İşçileri Sendikası)” (1998) **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt 3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- “Yeni Çelttek Başarısı” (1976) **Çalışma Raporu - 1. Genel Kurul 1975/1976**, Yeraltı Maden-İş Sendikası, Ankara.
- “Yeniçelttek Direniş Bugüne Işık Tutuyor”, **İşçilerin Sesi**, S: 13, 12.02.1990.
- “Yeniçelttek Dosyası-II”, **İşçilerin Sesi**, S:15, 30.03.1990.
- “Yeniçelttek Maden İşletmesi Grev ve Eylemi, 1980” (1998) **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt 3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Yeraltı Maden İş Sendikası Bülteni**, 978/Sayı 46. (TÜSTAV Yeraltı Maden-İş Arşivi Zarf: 10 Kutu: 1)
- “Yönetime Katılma’ Aldatmacasına Hayır”, **İşçilerin Sesi**, S: 1, 28.03.1979.
- Yurtsever, H. (2008) **Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980**, İstanbul: Yordam.

Yeni Çeltek Direnişinden ve Yeraltı Maden-İş'ten Fotoğraflar

